

УДК 342.722

Інтеграція гендерного аналізу в урядову діяльність: досвід Канади

О.М. РУДИК

Дніпропетровський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління при Президентові України,
м. Дніпропетровськ, Україна, E-mail: anrudik@ukr.net

Авторське резюме

Досліджується досвід Канади щодо розроблення нових підходів до інтеграції гендерного аналізу в урядову діяльність на всіх трьох рівнях врядування: федеральному, провінційному та муніципальному. Гендерний аналіз є одним із основних інструментів проведення гендерного спрямування в Канаді. В статті аналізуються нові підходи та дефініції поняття «гендерний аналіз», які стали результатом концептуальних змін у розумінні сутності гендерного аналізу в деяких урядових установах та провінціях Канади. Розглядаються також різноманітні практичні інструменти – контрольні таблиці, гендерні окуляри, питання, графіки та дослідження конкретних випадків, які орієнтовані безпосередньо на конкретну технічну спеціалізацію урядових установ Канади. Зазначається, що ці інструменти пропонуються у межах методів, які розробляються з метою поєднання гендерного аналізу з функціями діяльності уряду. Робиться висновок про те, що Канада є одним із світових лідерів не лише у використанні гендерного аналізу в процесі розроблення публічної політики, а й в подальшому вдосконаленні цього практичного інструмента, розширенні сфери його застосування.

Ключові слова: гендер, гендерне спрямування, гендерний аналіз, публічна політика, розроблення публічної політики, Канада.

Integration of gender-based analysis in government processes: Canadian experience

O.M. RUDIK

Dnepropetrovsk regional institute of public administration, the National
academy of public administration, office of the President of Ukraine,
Dnepropetrovsk, Ukraine, E-mail: anrudik@ukr.net

Abstract

The purpose of this paper is to study the Canadian experience of new approaches development for integration of gender-based analysis into the government activities on the federal, provincial and municipal levels. Gender-based analysis is one of the main tools of gender mainstreaming in Canada. The paper analyzes new approaches and definitions of the term «gender-based analysis», which became the result of conceptual shifts in the understanding of the nature of gender-based analysis by several jurisdictions in Canada. It is considered a variety of practical tools – checklists, gender lenses, questions, graphs and specific cases – which are geared specifically toward a specific technical specialization of government agencies in Canada. It is noted that these tools are offered within the methods developed to link gender-based analysis to the functions of government performance. The conclusion is that Canada is a world leader not only in the use of gender-based analysis in the process of public policymaking, but further improvement of the practical tools, and expanding its scope.

Key words: gender, gender mainstreaming, gender-based analysis, public policy, public policymaking, Canada.

© О.М. Рудік, 2014

Постановка проблеми. Україна як демократична держава, яка взяла на себе відповідальність за гарантування умов для діяльності обох статей, а також їх підтримку, має спрямовувати свою законодавчу та державотворчу діяльність на утвердження гендерної рівності в усіх сферах суспільного життя. У цьому зв'язку, в Україні набуває актуальності питання розроблення та імплементації гендерно чутливої публічної політики, зокрема шляхом інтеграції гендерного аналізу в практичну діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування. Однак практичне використання гендерного аналізу потребує належної підготовки публічних службовців, надання їм якісної методичної підтримки, систематичного підвищення їх кваліфікації. Крім того, постійно вдосконалюватись має й сам гендерний аналіз як аналітичний інструмент. З огляду на це адаптація та використання в Україні досвіду Канади з розроблення нових підходів до інтеграції гендерного аналізу в урядову діяльність дозволить значно прискорити впровадження цього інструмента в публічну політику України, а також підвищити ефективність державної гендерної політики в цілому.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика гендерного спрямування та гендерного аналізу постійно знаходиться у сфері наукових інтересів зарубіжних, зокрема канадських дослідників. Серед релевантних до питання інтеграції гендерного аналізу в урядову діяльність, зокрема в процес розроблення публічної політики, можна виділити праці О. Ганьківський, К. Макнатт, С. Уолбі, С. Патерсон, А. Вудворд, Т. Піс. Розробленням практичних інструментів та методологій імплементації гендерного аналізу, зокрема спеціальних

для окремих сфер політики, займаються експерти і публічні службовці Статусу Жінок Канади та інших урядових установ федерального та провінційного рівнів. Розроблені в Канаді практичні посібники для публічних службовців з проведення гендерного аналізу використовуються і в інших країнах, зокрема США, Австралії, Новій Зеландії. В Україні є спроби адаптації цих посібників для потреб системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування.

Теоретичні і практичні аспекти гендерного аналізу та його інтеграції в діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні відображені в працях, навчально-методичних виданнях та аналітичних матеріалах Н. Грицяк, Л. Гонюкової, М. Колодій, М. Скорик, С. Мальованої, Л. Артеменко, Т. Сербіної та інших.

Значний внесок у дослідження процесів інтеграції гендерного аналізу в урядову діяльність, зокрема на рівні області, був зроблений під час реалізації в 2011 – 2013 рр. ініціативи Дніпропетровської облдержадміністрації «Інтеграція гендерної складової до регіональних політик і програм Дніпропетровської області», яка фінансувалася Канадською агенцією міжнародного розвитку (CIDA) в межах «Проекту розробки та впровадження публічної політики в Україні» (PRISM). Залучені до участі в проекті канадські експерти Х. Боргес, К. Гартсайд та О. Ганьківський надали українським колегам суттєву теоретичну та методичну допомогу, підготували ряд аналітичних документів з гендерного аналізу для використання їх державними службовцями та з навчальними цілями.

Метою дослідження є вивчення

досвіду Канади з розроблення нових підходів до інтеграції ґендерного аналізу в урядову діяльність.

Виклад основного матеріалу. У всьому світі застосовується широкий спектр теоретичних і практичних підходів стосовно запровадження ґендерного аналізу в усі сфери публічної політики в межах сфери діяльності уряду та поза нею. Згідно з Пекінською декларацією (1995 р.), «вирішуючи питання щодо механізмів сприяння поліпшенню становища жінок, уряди та інші суб'єкти мають заохочувати активну і наочну політику спрямування ґендерної складової в усі політики та програми з тим, щоб прийняття рішень передувало аналіз їх наслідків як для жінок, так і чоловіків» [4, р. 85]. З часу Пекінської конференції міжнародною феміністською спільнотою ґендерне спрямування визнано найефективнішою та потенційно трансформаційною стратегією з усіх наявних у діяльності задля досягнення ґендерної рівності в політиках і програмах [1, с. 25].

У науковій літературі пропонуються два підходи до ґендерного спрямування: перший – це інтеграційний підхід, який передбачає інтеграцію ґендерної складової у вже існуючі процеси урядової діяльності із залученням усіх зацікавлених сторін у межах урядових механізмів розроблення публічної політики. Другий – це трансформаційний підхід, який вимагає зрушень в основоположних інституційних структурах прийняття рішень для створення максимально сприятливих умов досягнення ґендерної рівності [10, р. 7].

Хоча обидва підходи націлені на ліквідацію ґендерних дисбалансів в існуючій інституційній структурі, вони суттєво відрізняються за темпами змін, які вони пропонують. З

бюрократичного погляду, ґендерне спрямування є стратегією досягнення ґендерної рівності, що інтегрована в існуючі урядові інститути. Альтернативно, науковці, які досліджують проблему нерівності жінок, розглядають ґендерне спрямування як інструмент переорієнтації цілей ґендерної рівності у напрямі зміни ґендерних відносин як таких. Ключовою відмінністю між зазначеними двома підходами є спосіб та темп змін: прихильники першого підходу відстоюють шлях здійснення поступових (інкрементальних) інституційних коригувань, які зберігають рівновагу системи в цілому, а прихильники другого виступають за здійснення глибинних трансформаційних змін в існуючих інституційних механізмах [10, р. 4].

Органи влади всіх рівнів у Канаді використовують інтеграційний підхід у ґендерному спрямуванні, який дозволяє використовувати існуючі урядові механізми, навчати, розбудовувати спроможність і ресурси публічних службовців, щоб вони могли починати думати, враховуючи ґендерну перспективу. Однак Статус жінок Канади (СЖК)¹, орієнтуючись на потребу трансформації процесів, пропонує таке визначення ґендерного спрямування: «Двосторонній підхід, який передбачає реорганізацію, поліпшення, розроблення та оцінювання всіх процесів політики з метою включення перспективи ґендерної рівності в усі політики, на всіх рівнях та на всіх етапах, тими зацікавленими сторонами, які зазвичай задіяні в розробленні публічної політики» [3]. Зрозуміло, що у межах такого підходу зрушення у процесі розроблення політики можуть бути лише трансформаційними, оскільки вони змінюють певні культурні моделі, норми та цінності.

ґендерне спрямування має багато

інструментів, включаючи гендерно чутливе бюджетування, оцінку гендерних впливів та гендерний аналіз. По всій території Канади концепція «гендерний аналіз» була і є основним інструментом, який використовують для проведення гендерного спрямування. Визначення гендерного аналізу, прийняте у провінції Нью-Брансуїк, демонструє загальноприйняту в Канаді концепцію: «Гендерний аналіз є інтегрованим і систематичним процесом дослідження й аналізу, котрий враховує як чоловіків, так і жінок і використовує різноманітні кількісні та якісні дані. Ці дані розглядаються в циклі розробки політик і програм. Це процес, який розглядає відмінності в житті жінок і чоловіків та визначає потенційний вплив політик і програм на ці відмінності» [5]. Це визначення відповідає міжнародним підходам до гендерного аналізу, що зосереджуються на різних потребах, інтересах та перспективах жінок і чоловіків.

Безвідносно до цього визначення серед канадських учених та експертів досягнуто певного консенсусу щодо розуміння сутності гендерного аналізу, з якого вони виходять у своїх дослідженнях. В цілому, це розуміння можна деталізувати так:

– гендерний аналіз є важливим, оскільки він поліпшує рівність і для чоловіків, і для жінок та сприяє розробленню ефективнішої та чутливішої урядової політики;

– жінки і чоловіки мають різний життєвий досвід, потреби та інтереси, які відіграють певну роль в усіх діях, рішеннях, політиках та програмах уряду;

– жінки і чоловіки різні; існує багато й інших факторів, які обов'язково слід брати до уваги, зокрема вік, дієздатність, етнічна і класова належність тощо;

– гендерна рівність не означає,

що жінки мають стати такими ж, як і чоловіки. У деяких випадках дискримінацію можна подолати, застосовуючи до чоловіків і жінок однакове ставлення, а в інших – для досягнення однакових результатів для чоловіків і жінок потрібне різне ставлення до кожної із статей;

– задля утвердження рівності в суспільстві жінки мають однаковою мірою брати участь як агенти змін в економічних, соціальних і політичних процесах;

– чоловіки та хлопчики також можуть зазнавати негативного впливу від дій, політик, програм, проєктів та соціально-економічних тенденцій;

– гендер стосується не лише жінок; ті шляхи, якими чоловіки та жінки взаємодіють між собою у суспільстві, у певний спосіб впливають на формування очікувань щодо маскулінності та фемінності. Критичний розгляд відносин між гендерами, які відрізняються залежно від культурного середовища, є важливою складовою гендерного аналізу [1, с. 26 – 27].

Як і в інших країнах, в Канаді дефініції поняття «гендерний аналіз» почали розвиватися й удосконалюватися із визнанням того факту, що врахування інтересів різних груп жінок і чоловіків є критично важливим для забезпечення розроблення публічної політики, орієнтованої на задоволення потреб населення. Еволюція зазначеного поняття привела до появи не лише нових, багатших за змістом визначень, а й до розроблення нових підходів до гендерного аналізу, що дозволило значно удосконалити цей аналітичний інструмент.

Ось лише декілька прикладів. В останній за часом дефініції (2011 р.), запропонованій СЖК, гендерний аналіз визначається як «процес розгляду політики/програми чи ініці-

ативи стосовно її впливів на жінок і чоловіків в усьому їх розмаїтті. Він дає конкретний опис ситуації в певний момент часу, фіксуючи реалії життя жінок і чоловіків, на яких впливає конкретне питання. За допомогою систематичного застосування гендерного аналізу фахівці, дослідники, аналітики політики, керівники програм, надавачі послуг, оцінювачі та виробники політики спроможні поліпшувати свою роботу і досягати кращих результатів, бо стають чутливішими до конкретних потреб та життєвих обставин громадян Канади» [9].

Однак, слід зазначити, що останнім часом в Канаді концепція гендерного аналізу була піддана критиці з боку вчених, практиків та інших зацікавлених сторін. На думку критиків, існуючий підхід до гендерного аналізу має ряд серйозних вад: по-перше, він поєднує гендер переважно з жіночими справами і, по-друге, традиційний гендерний аналіз фактично ігнорує життєві обставини осіб, які є транссексуалами та інтерсексуалами, а також тих, хто має нетрадиційну сексуальну орієнтацію, і, по-третє, інтеграція гендерного аналізу в процес публічної політики часто зводиться до питання про те, що отримають жінки від реалізації конкретної політики². Внаслідок цього, існуюча концепція гендерного аналізу наштовхується на відчутний внутрішній спротив серед тих, хто має його проводити. Фактично, тісна прив'язка гендерного аналізу до жіночих справ перетворила його на перешкоду більш ретельному розгляду тих чи інших питань криз «гендерні окуляри» [7, р. 173].

У відповідь на цю критику, в деяких урядових установах та провінціях Канади було прийнято ряд концептуальних змін щодо розуміння сутності гендерного аналізу, при-

внесення в нього питань розмаїття та відмінностей. В результаті з'явилися нові визначення гендерного аналізу та підходи в його застосуванні, а в існуючі посібники і практичні настанови для публічних службовців були внесені відповідні зміни.

Так, Міністерство Канади з охорони здоров'я використовує статевий і гендерний аналіз – підхід, який дозволяє систематично досліджувати біологічні (на основі статі) та соціально-культурні (на основі гендеру) відмінності між жінками та чоловіками, хлопчиками та дівчатками, не беручи на віру твердження про те, що такі відмінності існують. Статевий і гендерний аналіз розроблений міністерством для застосування в контексті розмаїття, щоб враховувати шляхи, якими різні фактори (етнічна належність, соціально-економічне становище, інвалідність, сексуальна орієнтація, міграційний статус, вік та географічне положення тощо) взаємодіють зі статтю та гендером. У міністерстві переконані, що такий підхід сприятиме виявленню різноманітних факторів ризику, аналізу розвитку хвороб та їх наслідків [8].

Урядом провінцій Манітоба застосовується підхід, який називається «аналіз гендеру і розмаїття». Це аналітичний інструмент або доказовий процес, за допомогою якого розглядаються різні проблеми, можливості, перешкоди, досвід, можливості та потреби жінок, чоловіків, хлопчиків та дівчаток у межах багатьох розмаїтих груп. Він допомагає оцінити потенційні диференційовані впливи (позитивні чи негативні) певної програми або напряму політики на ці групи (розмаїті групи визначаються на основі раси, етнічної належності, віку, дієздатності, імміграційного статусу, приналежності до корінних народів, сімейного стану, мови, сек-

суальності). На допомогу державним службовцям у провінції був розроблений посібник «Аналіз гендеру і розмаїття в розробленні політики» (2011 р.).

Свій внесок роблять і неурядові організації Канади. Так, неурядовою дослідною організацією «Канадський науково-дослідний інститут з поліпшення становища жінок» розроблено так званий інтерсекційний підхід. Аналіз на основі інтерсекційності зосереджений на взаємодії між стрижневими вимірами розмаїття в їх складності і взаємовпливі. Інтерсекційність розглядає одночасні взаємодії між різними аспектами соціальної ідентичності (наприклад, раса, етнічна належність, гендер, належність до корінних народів, клас, релігія, географічне положення, вік, дієздатність, імміграційний статус), а також вплив систем і процесів пригноблення та підкорення (наприклад, расизм, класизм³, сексизм, ейблеїзм⁴). Інтерсекційний аналіз виходить з того, що пригноблення спричиняють множинні й нероздільні системи і процеси, що перетинаються між собою [7, р. 177]. Цей підхід пропагують науковці, його вже застосовують у деяких країнах Європи; з урахуванням певних аспектів цього підходу в Канаді розробляються інші новітні підходи.

Організаціями жінок з корінних народів та урядами Перших націй у Канаді, зокрема Спілкою корінних жінок Канади та Асамблеєю Перших націй, запропонований культурно-релевантний гендерний аналіз або гендерно збалансований аналіз, який дозволяє враховувати поточний та історичний досвід людей з Перших націй Канади стосовно його впливу на гендерні відносини. Цей різновид гендерного аналізу дозволяє також подолати хронічні аналітичні прогалини, що утворилися між всесвіт-

нім жіночим рухом та міжнародним рухом корінних народів, шляхом застосування, запропонованого корінним народом підходу до гендерного аналізу до прав, наприклад таких, як право на самовизначення [1, с. 28]. На думку канадських експертів, такий підхід підкреслює важливі культурні фактори, які існують у межах циклу публічної політики.

Нарешті, останніми роками в ряді розвинених демократичних країн, зокрема в Канаді, почали використовувати удосконалену версію гендерного аналізу, яка отримала назву «гендерний аналіз+» (ГА+). Канадські експерти позиціонують ГА+ як наступний крок у розвитку гендерного аналізу, який дозволяє розкрити повний спектр відмінностей між жінками та чоловіками, а також у межах групи жінок і у межах групи чоловіків – в усьому їх розмаїтті. Іншими словами – це спроба включити інтерсекційність (взаємодію різних за походженням чинників дискримінації) до впровадження гендерного підходу.

ГА+ є аналітичним інструментом, який використовується для поглибленого аналізу напрямів публічної політики, програм та урядових ініціатив, оцінки їх потенційного впливу на різні групи жінок і чоловіків, дівчаток і хлопчиків, з урахуванням гендерних та інших розпізнавальних факторів з метою утвердження гендерної рівності в суспільстві. «Плюс», доданий до терміну «гендерний аналіз», підкреслює, що цей аналіз виходить за рамки гендеру (хоча гендер залишається одним із основних факторів) і включає в себе розгляд ряду інших важливих для аналізу факторів, що перетинаються між собою (вік, освіта, мова, територіальне розташування, культура, доходи груп населення). Наведений перелік факторів ГА+ не є вичерп-

ним. Аналіз тієї чи іншої конкретної життєвої ситуації жінок і чоловіків може виявити інші важливі фактори, які обов'язково треба взяти до уваги під час розроблення політики або програм. Розробником ГА+ є Статус жінок Канади. Оскільки ГА+ допомагає виявляти і визнавати різні проблемні ситуації та потреби населення і адекватно реагувати на них, в Канаді цей аналітичний інструмент використовується на всіх трьох рівнях врядування (федеральному, провінційному, муніципальному), а також організаціями, компаніями, мозковими центрами тощо.

Як уже зазначалося, уряди всіх рівнів в Канаді віддають перевагу інтеграційному підходу до гендерного аналізу, тобто намагаються запровадити гендерний підхід в існуючі процеси політики з метою його максимального поширення. У цьому зв'язку, у межах існуючих форм урядової діяльності в Канаді розроблено чимало різноманітних керівних принципів, підходів і матеріалів, суттєвий акцент в яких робиться на процесі розроблення публічної політики. Нижче будуть розглянуті інструменти, які використовують у федеральних та провінційних навчальних матеріалах, які показують місце гендерного аналізу як у циклі розроблення політики, так і в процесах у межах основних функціональних чи операційних сфер в уряді, таких як фінанси, дослідження та оцінювання. Мета всіх цих підходів – показати, як гендерний аналіз може бути впроваджений на кожному етапі, у кожній сфері та на кожному рівні урядової діяльності.

Навчальні посібники та матеріали в Канаді у першу чергу пов'язують гендерний аналіз з урядовими процесами з розроблення політики. Теорія розроблення політики пропонує доволі стандартизований

цикл, який включає в себе етапи визначення проблеми, формулювання, імплементації, моніторингу і оцінювання публічної політики. Уряди різних рівнів, департаменти, галузеві структури використовують різні політичні механізми і термінологію для інтеграції гендерного аналізу в конкретний контекст власної діяльності. Хоча на практиці розроблення публічної політики урядом не завжди відбувається точно відповідно до типового циклу вироблення публічної політики, зазначені інструменти пропонують конкретний відповідний пункт проведення гендерного аналізу.

Однак, на думку експертів, нині в Канаді спостерігається тенденція відходу від жорсткої прив'язки гендерного аналізу до циклу публічної політики. Нові методології дозволяють пов'язати гендерний аналіз з ширшими функціями, такими як дослідження, комунікація та оцінювання, і загалом краще пристосовують його до щоденної діяльності, ролей і обов'язків аналітиків. Зазначена тенденція передбачає визнання того, що гендерний аналіз повинен мати значно ширше застосування за межами процесу прийняття рішень щодо політики. Вона також відображає прагнення до більш гнучкої моделі застосування гендерного аналізу, незалежно від ролі чи функції публічного службовця [1, с. 32].

На думку канадських експертів, показовим прикладом прив'язки гендерного аналізу до функціональної сфери є включення гендерних міркувань у документи, що подаються до Казначейства⁵. Це є обов'язковою вимогою на рівні федерального уряду, а також у деяких провінціях, які включили гендерні міркування у заявки до Казначейства та Кабінету міністрів чи пропонують спеціальне навчання для

аналітиків у цих сферах. У рекомендаціях Казначейства пояснюється, як саме потрібно враховувати гендерний аналіз у межах бюджетного процесу протягом розробки заявки на фінансування.

Крім того, триває розробка інших методів, які пов'язують гендерний аналіз з функціями діяльності уряду. У межах цих методів пропонуються різноманітні практичні інструменти, у тому числі контрольні таблиці, питання, графіки й дослідження конкретних випадків (кейси), які орієнтовані безпосередньо на конкретну технічну спеціалізацію урядових установ. Розглянемо ці інструменти дещо детальніше.

Спільною рисою багатьох посібників з гендерного аналізу в Канаді є контрольні таблиці (їх ще називають «гендерними окулярами»), які містять питання гендерно чутливого характеру. Питання зазвичай прив'язані до різних етапів циклу розроблення публічної політики чи програм. Інколи ці контрольні таблиці формують структуру всього навчального посібника, покроково проводячи читачів крізь усі етапи процесу публічної політики.

Гендерні окуляри також можна використовувати поза контекстом процесу чи циклу вироблення політики, оскільки вони є лише інструментом, який допомагає виробникам політики розглянути питання з іншої, або ширшої перспективи. Гендерні окуляри можуть допомогти досягнути цієї мети шляхом захоплення читача розглянути питання політики крізь низку питань, які враховують «перетини» соціальних перспектив чи позицій, таких як культура, дієздатність та гендер. Погляд крізь ці «окуляри» на життєві обставини жінок можна також розширити шляхом охоплення ним більшого числа характеристик роз-

маїття, а отже, застосовувати до будь-якої ситуації чи проблеми у межах певної політики.

Прикладом такого підходу є посібник «Окуляри включення: посібник для розгляду соціального й економічного виключення», підготовлений Агенцією Канади з охорони громадського здоров'я в 2002 р. [2], та «Посібник з гендерного аналізу» (2003 р.) Відділу з питань жінок провінції Нью-Брансвік, який окреслює низку «ключових факторів», таких як рівень доходів, сімейний стан та сімейне насильство, що зазвичай впливають на життя жінок. Потенційні наслідки цих факторів мають враховуватись у процесі розроблення публічної політики. Так, доведено, що негативний досвід сімейного насильства має безпосередній вплив на спроможність жінки діяти незалежно та брати повноцінну участь у справах суспільства. У випадку з урядовою освітньою програмою, наприклад, ймовірність успішного навчання жінок можна збільшити за рахунок організації занять виключно для жінок та з викладачками-жінками, розроблення та реалізації ефективної політики, процедур та освітніх стратегій для вирішення проблеми сексуальних домагань, а також використання орієнтованих на потреби жінок навчальних програм та інтеграції механізмів підтримки в цю програму [5].

У Канаді наголошують на тому, що виявлення та застосування даних, розподілених за статтю, гендером, етнічними та соціокультурними особливостями, можливо, є найважливішим і найскладнішим аспектом гендерного аналізу.

Розподіленими за статтю даними називають статистичну чи демографічну інформацію, що розбита за категоріями «чоловіки» і «жінки». Даніми, розподіленими за етнічни-

ми та соціокультурними особливостями, є інформація, що розбита за різними групами населення, а також за статтю, наскільки це можливо [1, с. 35 – 36]. Завдяки таким даним їх користувач (аналітик, дослідник, публічний службовець, громадянин тощо) має можливість з'ясувати, наприклад, освітній рівень міських та сільських жителів, а також міських чоловіків та жінок порівняно із сільськими чоловіками та жінками. Дані, розподілені за ґендером, передбачають розподіл інформації на основі ґендерного самовираження та ґендерної ідентичності, окремо від біологічно визначеної статі.

На практиці інколи може бути досить важко знайти надійні розподілені дані. Якщо стосовно певних груп населення, які цікавлять аналітика, статистичні дані недоступні, доцільно буде передбачити збирання таких даних у межах процесу імплементації політики чи програми шляхом, наприклад, проведення опитування чи оцінювання серед цільових груп цих політик або програм. Громадські організації та вчені також можуть зробити свій внесок, запропонувавши інші джерела даних. Консультування із зацікавленими сторонами щодо необхідних даних та джерел їх отримання може відбуватися на кожному етапі процесу ґендерного аналізу.

Дані, розподілені за статтю та групами розмаїття, унаочнюють важливі відмінності, що існують між людьми та їх життєвим досвідом. Ці типи даних є основою для прийняття обґрунтованих рішень. Збирання, обробка та інтерпретування первинних даних (наприклад, демографічної інформації) є першим кроком у збиранні доказів. Рівною мірою важливо збирати й вторинні дані, наприклад, огляди літератури, наукові дослідження та інші документи, що

пропонують ґендерно диференційовану перспективу.

Заключним аспектом дослідження і збирання даних є консультування. Вважається, що партисипаторно-демократична модель ґендерного спрямування, яка зосереджується на участі, присутності та уповноваженні вразливих груп населення шляхом консультацій з організаціями громадянського суспільства, сприяє переосмисленню існуючих парадигм публічної політики на основі ґендерно диференційованих перспектив. Проведення спільної зустрічі представників цільових для конкретного напрямку політики або програми груп населення, таких як жінки, сільські мешканці чи ті, хто постраждав від сімейного насильства, може надати виробникам політики важливу якісну інформацію і скерувати дослідження у потрібному напрямі. Досвід свідчить, що часто буває досить складно забезпечити плідність цього діалогу, представленість у ньому всіх зацікавлених груп, особливо в умовах обмеженого часу і ресурсів. Однак важливо пересвідчитись, що в процесі консультування задіяні як чоловіки, так і жінки, особливо з тих їх груп, які зазнають найбільшого впливу через рішення в межах політики чи проблеми, що розглядається. У Канаді Конституцією передбачена вимога проводити консультації з корінними народами стосовно будь-яких рішень, котрі можуть вплинути на їх права, гарантовані Конституцією. Експерти стверджують, що деякі з найякісніше розроблених рекомендацій стосовно плідних консультацій були створені в контексті проведення консультацій з представниками Перших націй і стали важливою складовою будь-якого ґендерного аналізу в Канаді [1, с. 36].

Коли всі дані зібрано і сформова-

не чітке розуміння того, які групи чоловіків та жінок зазнають найбільшого впливу внаслідок імплементації конкретного напрямку політики або програми, наступним кроком стає аналіз можливих альтернатив політики, а також очікуваних та неочікуваних впливів на всі цільові групи. Зрозуміло, що в межах урядової діяльності існує чимало факторів, які потрібно взяти до уваги під час оцінки альтернатив політики, зокрема такі як інтереси різних зацікавлених груп, обмежені ресурси та політичні наслідки. Однак цілком можливо включити міркування стосовно ґендеру і розмаїття в сам процес зважування і розгляду альтернатив політики, оскільки всі рішення щодо політики мають певні наслідки як для чоловіків, так і для жінок. На додачу до розробки ґендерно чутливих позитивних і очікуваних результатів важливо визначити, які можуть бути негативні та неочікувані результати, щоб уже на етапі планування пом'якшити чи усунути можливе поглиблення нерівності.

Комунікація є дуже важливим аспектом урядової діяльності, тому критично важливим для її успіху є вироблення відповідної та ефективної мови для спілкування з внутрішньою, а також зовнішньою аудиторією, стосовно складових ґендерної рівності в межах певної політики або програми. Методи комунікації можуть відрізнятися залежно від рівня уряду, але загалом канадська практика свідчить, що найбільшого успіху можна досягти, пропонуючи стисле і переконливе обґрунтування розгляду аспектів ґендеру і розмаїття стосовно певного питання політики й переконавшись, що можливі рішення відповідають пріоритетам уряду і є фінансово та політично обачливими.

Звернення до громади може від-

різнятися від внутрішньої комунікації, тому, на думку експертів, доречно розробити таке повідомлення, що інформує про складові ініціативи чи проекту, спрямовані на досягнення ґендерної рівності. Також важливо забезпечити, щоб мова та засоби комунікації були зрозумілі кожній з груп розмаїття, які планується поінформувати. Крім того, важливо зважати на щоденне життя клієнтів та зацікавлених сторін під час розроблення шляхів спілкування з ними. Доцільно з'ясувати, наприклад, такі аспекти, як рівень доступності до мережі Інтернет, відмінність місць, куди часто приходять жінки з маленькими дітьми, від тих, куди ходять чоловіки похилого віку або молодь, технології, якими групи користуються для спілкування одна з одною тощо [1, с. 39]. Як свідчить практика, скоріш за все виникне потреба в підготовці та використанні різних методів комунікації, щоб донести певне повідомлення до різних аудиторій.

У канадському контексті вимірювання діяльності є поширеним методом перевірки ефективності використання та розподілу державних ресурсів. Це означає, що урядовцям слід доводити життєздатність і дієвість конкретних програм і напрямів політики, шляхом моніторингу і оцінювання їх результатів та впливу на суспільство і цільові групи, використовуючи такі доказові методи вимірювання, як індикатори. У результаті, з метою систематичного оцінювання ефективності досягнення ґендерної рівності конкретною урядовою дією, в Канаді були розроблені певні підходи до ґендерно чутливого вимірювання діяльності на основі орієнтованих на рівність і конкретних для кожної статі цілей, наслідків, здобутків та індикаторів.

Висновки. Таким чином, аналіз

досвіду Канади з розроблення нових підходів до інтеграції гендерного аналізу в урядову діяльність свідчить про те, що цей процес є досить складним і суперечливим навіть за умов повного сприяння з боку уряду та суспільства. Вартим уваги та цілеспрямованого запозичення є досвід федеральних міністерств та провінційних урядів Канади з впровадження гендерного аналізу в сферу їх практичної діяльності, відповідного навчання публічних службовців, розроблення для них спеціальних посібників та керівних настанов. Укоріненню гендерного аналізу в урядову діяльність сприяє активна діяльність науковців з удосконалення існуючих аналітичних інструментів та пошуку нових підходів до

гендерного спрямування, а також залучення до цього процесу неурядових організацій.

Канада є одним із світових лідерів не лише у використанні гендерного аналізу в процесі розроблення публічної політики, а й в подальшому вдосконаленні цього практичного інструмента, розширенні сфери його застосування. Адаптація канадського досвіду в цикл публічної політики в Україні дозволить повніше враховувати потреби та інтереси жінок і чоловіків під час розроблення та імплементації політики на центральному, регіональному та місцевому рівнях, що сприятиме поступовому формуванню в нашій державі системи сучасного демократичного врядування.

ПРИМІТКИ:

¹ Статус жінок Канади є федеральною урядовою організацією, створеною в 1976 р. з метою сприяння досягненню рівності жінок та їх повноцінній участі в соціально-економічному та демократичному житті Канади. СЖК відповідає за надання стратегічних консультацій з питань публічної політики, підтримки інтеграції гендерного аналізу в урядову діяльність, адміністрування Жіночої програми, а також сприяння відзначенню в Канаді урочистих дат, пов'язаних з жінками.

² Водночас канадська дослідниця О. Ганьківська зазначає, що останніми роками в світі відбуваються певні зрушення у напрямі інтеграції чоловічих питань в концепцію гендерного аналізу та стратегію гендерного спрямування. Так, ще в 2003 р. уряд Фінляндії заявив, що питання гендерної рівності має також розглядатися й з погляду чоловіків. У Північній Ірландії урядом прийнято «Стратегію гендерної рівності на 2006 – 2016 рр.», яка складається з двох планів дій – для жінок і для чоловіків, а уряд Австралії розробляє національну політику у сфері охорони здоров'я з урахування особливих потреб жінок і чоловіків у медичній допомозі [7, р. 173].

³ Класизм – гноблення робітничого класу.

⁴ Ейблеїзм – дискримінація за ознакою інвалідності.

⁵ Казначейство є комітетом Кабінету в Таємній Раді Королеви в Канаді (основний виконавчий орган після Суверену). Казначейство відповідає за питання підзвітності та етики, фінансовий, кадровий та адміністративний менеджмент, фінансовий контроль, затвердження постанов і більшості правових актів генерал-губернатора.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Канадські передові практики у сфері гендерного аналізу. Синтез федеральних, провінційних/територіальних та громадських механізмів, ресурсів та практик в Канаді / автори-уклад.: К. Гартсайд, Х. Боррес, О. Ганьківська. – К.: К.І.С., 2013. – 72 с.
2. An Inclusion Lens: Workbook for Looking at Social and Economic Exclusion. – Access mode: http://www.phac-aspc.gc.ca/canada/regions/atlantic/assets/pdf/inclusion_2002_e.pdf
3. An Integrated Approach to Gender-Based Analysis: Information kit. – Status of Women Canada, 2004/2007. – Access mode: <http://publications.gc.ca/site/eng/294256/publication.html>
4. Beijing Declaration and Platform for Action. – Access mode: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf>

5. Gender Based Analysis Guide. – Access mode: <http://www2.gnb.ca/content/dam/gnb/Departments/eco-bce/WI-DQF/pdf/en/GenderAnalysis2003.pdf>
6. Gender-based analysis plus framework. – Access mode: <http://www.swc-cfc.gc.ca/gba-accs/framework-cadre-eng.html>
7. Hankivsky O. The lexicon of mainstreaming equality: gender based analysis (GBA), gender and diversity analysis (GDA), intersectionality-based analysis (IBA) / O. Hankivsky // Canadian Political Science Review. – 2012. – Vol. 6, № 2 – 3. – P. 171 – 183
8. Health Portfolio Sex and Gender Based Analysis Policy. – Access mode: <http://www.hc-sc.gc.ca/hl-vs/pubs/women-femmes/sgba-policy-politique-ags-eng.php>
9. Status of Women Canada. Gender-based Analysis. – Access mode: <http://www.swc-cfc.gc.ca/pol/gba-accs/index-eng.html>
10. McNutt K. An integrated approach to gender equality: From gender-based analysis to gender mainstreaming. Johnson/Shoyama Graduate School of Public Policy JSGS Working Paper Series, 2010. – Access mode: http://www.schoolofpublicpolicy.sk.ca/_documents/outreach_event_announcements/working_paper_series/WPS2_Mcnutt.pdf

REFERENCES:

1. Kanadski peredovi praktyky u sferi gendernoho analizu. Syntez federalnykh, provintsiynykh/terytorialnykh ta hromadskykh mekhanizmiv, resursiv ta praktyk v Kanadi (Canadian best practice in gender analysis. Synthesis of federal, provincial / territorial and community mechanisms, resources and practices in Canada). K.: K.I.S., 2013. 72 p.
2. An Inclusion Lens: Workbook for Looking at Social and Economic Exclusion. Access mode: http://www.phac-aspc.gc.ca/canada/regions/atlantic/assets/pdf/inclusion_2002_e.pdf
3. An Integrated Approach to Gender-Based Analysis: Information kit. – Status of Women Canada, 2004/2007. Access mode: <http://publications.gc.ca/site/eng/294256/publication.html>
4. Beijing Declaration and Platform for Action. Access mode: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/pdf/BDPfA%20E.pdf>
5. Gender Based Analysis Guide. Access mode: <http://www2.gnb.ca/content/dam/gnb/Departments/eco-bce/WI-DQF/pdf/en/GenderAnalysis2003.pdf>
6. Gender-based analysis plus framework. Access mode: <http://www.swc-cfc.gc.ca/gba-accs/framework-cadre-eng.html>
7. Hankivsky O. The lexicon of mainstreaming equality: gender based analysis (GBA), gender and diversity analysis (GDA), intersectionality-based analysis (IBA) / O. Hankivsky // Canadian Political Science Review. 2012. Vol. 6, № 2 – 3. P. 171 – 183
8. Health Portfolio Sex and Gender Based Analysis Policy. Access mode: <http://www.hc-sc.gc.ca/hl-vs/pubs/women-femmes/sgba-policy-politique-ags-eng.php>
9. Status of Women Canada. Gender-based Analysis. Access mode: <http://www.swc-cfc.gc.ca/pol/gba-accs/index-eng.html>
10. McNutt K. An integrated approach to gender equality: From gender-based analysis to gender mainstreaming. Johnson/Shoyama Graduate School of Public Policy JSGS Working Paper Series, 2010. Access mode: http://www.schoolofpublicpolicy.sk.ca/_documents/outreach_event_announcements/working_paper_series/WPS2_Mcnutt.pdf

Рудік Олександр Миколайович – кандидат політичних наук, доцент
Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президенті України
Адреса: 49044, м. Дніпропетровськ, вул. Гоголя, 29
E-mail: anrudik@ukr.net

Rudik Oleksandr Mykolaiovych – PhD in political science, associate professor
Dnepropetrovsk regional institute of public administration, the National academy of public administration, office of the President of Ukraine
Address: 29, Gogol Str., Dnepropetrovsk, 49044
E-mail: anrudik@ukr.net